

UK Pedagogická fakulta

Katedra občanské výchovy a filosofie

Bakalářská práce

**Srovnání hodnot rodiny v západoevropské a muslimské kulturní
tradici na konci 20. století**

autor: Kateřina Součková

vedoucí: PhDr. Miloslava Blažková, CSc.

rok 2013

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Srovnání hodnot rodiny v západoevropské a muslimské kulturní tradici na konci 20. století vypracovala pod vedením vedoucího bakalářské práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato bakalářská práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Datum

Ráda bych touto cestou vyjádřila poděkování PhDr. Miloslavě Blažkové, CSc. za její cenné rady a trpělivost při vedení mé bakalářské práce. Rovněž bych chtěla poděkovat své rodině, která mne podporovala po celou dobu mého studia.

NÁZEV:

Srovnání hodnot rodiny v západoevropské a muslimské kulturní tradici na konci 20. století

AUTOR:

Kateřina Součková

KATEDRA (ÚSTAV)

Katedra občanské výchovy a filozofie

VEDOUcí PRÁCE:

PhDr. Miloslava Blažková, CSc.

ABSTRAKT:

Tato bakalářská práce má za cíl nastínit a porovnat hodnoty dvou odlišných kultur, a to kultury západoevropské a muslimské. Práce je dělena na osm kapitol, přičemž první kapitola krátce pojednává o samotném pojmu hodnota. V následujících kapitolách se již rozebírají konkrétní rodinné hodnoty společné pro obě kultury. V druhé a třetí kapitole je kladen důraz na historický kontext pro správné pochopení později uvedených faktů. Čtvrtá a pátá kapitola má za úkol představit rodinné hodnoty na vymezeném území a čase. V závěru práce je uvedeno shrnutí, ze kterého plynou důsledky rodinných hodnot a jejich vliv na celkový ráz společnosti u obou zkoumaných kultur.

KLÍČOVÁ SLOVA:

Rodina, hodnota, kultura, západoevropský, muslimský

NAME:

The Comparison of the Family Values in Western European and Muslim Culture at the End of the 20th Century

AUTHOR:

Kateřina Součková

DEPARTMENT

Social Sciences and Philosophy Department

SUPERVISOR

PhDr. Miloslava Blažková, CSc.

ABSTRACT:

The aim of this bachelor thesis is to outline and compare the values of two different cultures; the Muslim and Western European cultures. The thesis is divided into eight chapters. The first chapter briefly deals with the concept of a value itself. The following chapters are already discussing specific family values common in both cultures. Historical context is emphasised in the second and third chapter to help better understand to subsequent information. The fourth and the fifth chapters introduce family values in the particular areas and time. Finally, a summary which depicts the consequences of the family values and their influences on the societies surveyed in the work is found at the end of the thesis.

KEY WORDS

Family, value, culture, Western European, Muslim

Obsah

1. Úvod	5
2. Pojem hodnota	6
2.1 Vymezení pojmů západoevropský a muslimský	8
3. Kořeny západoevropské civilizace	9
4. Kořeny muslimské civilizace	13
5. Hodnoty západoevropské rodiny ve 20. století	15
5.1 Manželství a podoby moderní rodiny	17
5.2 Rozvod	19
6. Hodnoty muslimské rodiny na konci 20. století	23
6.1 Manželství a rozvod.....	26
6.2 Práce.....	29
7. Závěrečné porovnání	36
8. Závěr	39

1. Úvod

Tato bakalářská práce se věnuje tématu hodnot rodiny ve dvou odlišných civilizacích, a to západoevropské a muslimské. Dané téma jsem si zvolila, protože během různých cestovatelských aktivit jsem měla možnost se s touto kulturou více seznámit a toužila jsem dozvědět se více informací. Snažila jsem se přitom nepodlehnout neobjektivním informacím, které jsou nám v naší společnosti často nabízeny některými médii, a tak začalo pátrání, z jehož výsledků mohla vzniknout tato bakalářská práce.

Téma práce se v současné době globalizace a propojování kultur týká nás všech a žádá si určité vědomosti nejen o kultuře vlastní, ale i o kulturách nám více či méně vzdálených. Muslimská kultura se od té naší liší a čím více o ní budeme vědět, tím více ji snad dokážeme pochopit.

Cílem práce není obhajovat či hanit jednu nebo druhou kulturu a její rodinné hodnoty, ale vytvořit co nejvíce objektivní obraz, díky kterému si bude moci každý čtenář vytvořit svůj vlastní názor. V současnosti se nám do rukou dostává množství informací, ať už prostřednictvím tiskovin či internetu a je na nás kladen velký nárok. Ověřovat si objektivnost těchto informací.

V této bakalářské práci byly jako podklad užity knihy jak v českém, tak anglickém jazyce, přičemž velmi významným pramenem byly svaté knihy obou kultur – Bible a Korán. Obě dvě knihy byly přínosem zejména pro kapitoly, které se zabývají kořeny zkoumaných civilizací. Dalším často citovaným autorem je Luboš Kropáček a jeho tituly týkající se muslimských zemí. V práci jsou také k nalezení odkazy na přílohy, ve kterých jsou uvedeny statistické údaje, o které se práce na několika místech opírá.

Pokud objektivnímu pohledu na obě dvě kultury pomůže třeba jen trochu tato bakalářská práce, nebudou hodiny strávené při studiu různých materiálů ztrátou času, ale přínosem nejen pro mne, ale i pro čtenáře následujících řádků.

2. Pojem hodnota

Tato bakalářská práce pojednává o hodnotách. Je tedy třeba se u tohoto pojmu krátce zastavit a objasnit v jakém smyslu se tímto slovem a jeho obsahem budu zabývat. Slovo hodnota je poměrně těžké definovat, přesto nebo právě proto se v druhé polovině 19. století vyvinula nauka o původu a povaze hodnot – axiologie.

Pod pojmem hodnota si lze totiž představit třeba hodnotu ekonomickou či matematickou. Tato práce se ale nebude zabývat hodnotami nominálními, nýbrž hodnotami jako „...novověký obecný pojem pro všechno, čeho si ceníme a vážíme jako takového, ne jako prostředku k něčemu jinému. To, co je vzácné, čemu se člověk věnuje, za čím je ochoten jít, něco obětovat.“¹ Budu se tedy zabývat hodnotami, které mohou fungovat jako stavební kameny kultury, konkrétně hodnotami rodinnými, které se stále zdají být důležitou součástí lidského života. Smyslem této práce je srovnat hodnoty rodiny v západoevropském a muslimském měřítku, tedy jakéhosi žebříčku hodnot, které jsou pro obě kultury společné se zaměřením na sňatek, manželství, děti a zaměstnání. Cílem této práce tedy bude porovnat tyto atributy, jak jsou ve zmíněných civilizacích chápány, přijímány a uskutečňovány.

Sňatek, jako forma uzavření manželství bude předmětem mé práce zejména pro sledování výše sňatečnosti, věku, ve kterém lidé vstupují do svazku manželského a také jejich motivaci uzavřít tuto formu spojení.

Manželstvím, které je chápáno jako „*Společenská instituce s historicky proměnlivými formami spojení jedinců různého pohlaví především za účelem založení rodiny. Dvě hlavní formy manželství jsou monogamie, spojení jednoho muže a jednou ženou a polygamie, kdy v manželství může existovat více manželů (polyandrie) a více manželek (polygynie)*“² se budu zajímat jako institucí, která zejména v západoevropské kultuře nabyla jiných rozměrů. Bude zde zkoumáno postavení obou partnerů a stálost svazku.

¹ SOKOL, J: *Malá filosofie člověka a slovník filosofických pojmů*. Praha: Vyšehrad, 2007. ISBN 978-80-7021-884-6. str. 303

² Encyklopedický institut ČSAV. *Malý Encyklopedický slovník A-Ž*. Academia 1972, str. 672

Děti jsou zde zkoumány ve smyslu potomstva, snahy o jeho reprodukci v jednotlivých civilizacích, tedy porodnost, dále socializaci nejmladších členů společnosti, jakým způsobem se odehrává a do jaké míry ovlivňuje rodina vývoj dítěte.

Zaměstnáním se bude zabývat jako schopností a možností obou pohlaví uplatnit se na pracovním trhu a zajistit tak rodinu v ekonomickém slova smyslu.

2.1 Vymezení pojmů západoevropský a muslimský

Jak již bylo řečeno, v této práci se porovnávají rodinné hodnoty v muslimské a západoevropské civilizaci. Proto pokládám za důležité vymezení i těchto pojmů.

Muslimskou civilizací zde míním země, kde je převaha muslimského obyvatelstva. „...většina z miliardy a dvou set milionů jeho vyznavačů (islámu), obývá dodnes Severní Afriku, přední východ a jihovýchodní Asii.“³

Západoevropskou civilizací jsou v této práci míněny konkrétní země, které ne přesně podléhají zeměpisnému vymezení a jsou jimi: Německo, země Beneluxu, Švýcarsko, Francie a Velká Británie. Tyto země mají do značné míry společnou kulturně historickou tradici a můžeme u nich tedy snadněji zkoumat zvolené hodnoty.

³KEENE, M.: *Světová náboženství*. Praha: Knižní klub, 2003. ISBN 978-80-242-2137-3
str. 120

3. Kořeny západoevropské civilizace

„Lze hájit tvrzení, že jakákoliv evropská hodnota je v jistém smyslu a do určité míry křesťanská, protože křesťané po tisíciletí v Evropě nezháleli a mnohotvárně prostoupili a ovlivnili struktury a instituce, které tvořily pilíře a celkové rámce společenského života v Evropě.“⁴

Zde se nám tedy nabízí odpověď na otázku, kde hledat kořeny západoevropské civilizace. Nebylo to však jen křesťanství. Dávno před tím, než učení Ježíše spatřilo světlo světa, byly pro Evropu důležité hodnoty antického Řecka a Říma. A nemůžeme opomenout ani další vlivy, které do sebe křesťanská kultura vstřebávala po celá staletí. *„...její židovské kořeny a zas a znovu (například u Pascala!), inspirace židovskou exegezí, filozofií a mystikou, dále od počátku mocné vlivy gnosticizmu, dálněvýchodní motivy, které se do mystiky a teologie církevních otců dostaly především skrze Plotina, islámské prvky a další vlivy arabského myšlení, které ulpěly na výkladech Aristotela, které od arabských myslitelů přebírali středověcí scholastikové atd.“⁵* Je nutné přiznat, že křesťanství ve svém počátku bylo poměrně pestré a až následně se mnozí reformátoři snažili oprostit od těchto vnějších vlivů a činili pokusy o fundamentalistické pojetí.

Přes patrný vliv jak antiky, tak židovství a dalších učeních se tato práce zabývá hlavně křesťanskými kořeny, částečně i z toho důvodu, že do sebe křesťanství „nasáкло“ okolní vlivy a jedná se tedy o jakýsi výsledný produkt, který se však po celá staletí dále vyvíjel. Hodnoty, které pak nazýváme křesťanskými, se objevují i v ostatních učeních a naopak. *„...kořeny celého novověkého vývoje evropského a později světové, „globální“ civilizace jsou zřetelně křesťanské. Nezadatelná důstojnost každého jednotlivého člověka, o níž se opírají novověké požadavky svobody a lidských práv, stejně jako přesvědčení o profánní a racionální povaze stvořené přírody, na níž je založena moderní věda, jsou křesťanského původu...“⁶*

Příchod křesťanství a svatého písma změnil život všech lidí, kteří se rozhodli přistoupit na nové náboženství. Příchod křesťanství bylo krokem kupředu, základem evropských hodnot. Podstatným způsobem se změnilo například postavení ženy, které bylo

⁴ T. HALÍK. *Vzývání i nevzývání*. Praha: Lidové noviny, 2004. ISBN 80-7106-692-3.

⁵ T. HALÍK. *Vzývání i nevzývání*. Praha: Lidové noviny, 2004. ISBN 80-7106-692-3.

⁶ J. SOKOL. *Člověk a náboženství*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-886-4

v antickém Řecku do té doby velmi znevýhodněné. „V homérských dobách byla manželka součástí majetku muže. Muž byl pánem své ženy, mohl ji potrestat, zapudit, dokonce i zabít, pokud například cizoložila.“ Ženy ve starém Řecku nikdy nedosáhly stejných práv, jaké měli muži. Velkým přínosem křesťanství bylo zejména právo na život. Díky přikázání *Nezabiješ* a křesťanské úcty k životu bylo zřejmě uchráněno mnoho žen, nad kterými do té doby vládli muži. „Její smysl života bylo vychovávat děti a držet po boku otroků, aby umožnila svému muži život plný zábavy a rafinované intelektuality.“⁷ (o řeckých ženách)

Tento historický kontext je nutný, abychom mohli správně vyložit následující biblické verše týkající se tématu práce, tedy hodnot rodiny. Bez historického kontextu by se mohlo stát, že neinformovaný čtenář bude považovat křesťanství za krok zpět, zejména v porovnání s dnešním kontextem. S křesťanstvím to avšak bylo právě naopak.

V knize Matoušově je popsán přechod rodin ke křesťanství, který se ne vždy obešel beze ztrát. „*Nemyslete si, že jsem přišel, abych na zem přinesl pokoj. Nepřišel jsem přinést pokoj, ale meč. Přišel jsem, abych rozdělil člověka proti jeho otci, dceru proti matce a snachu proti tchyni. Člověk bude mít nepřátele ve vlastní rodině. Kdo má rád otce nebo matku více než mě, není mě hoden. Kdo má rád syna nebo dceru více než mě, není mě hoden.*“⁸

Z těchto veršů je patrné jaký hodnotový systém křesťanství zavedlo, což je zřejmé i z dalších veršů. „*Kdo se nestará o své blízké, a zvláště o vlastní rodinu, zapřel víru tak je horší než nevěřící.*“⁹ Dobrý křesťan měl být především křesťanem, pěstovat řádně víru v jediného Boha, pak být dobrým manželem, manželkou, synem či dcerou. „*Služebníci musí být věrní manželé, kteří se dobře starají o své děti a rodiny.*“¹⁰ „*Když se někdo neumí*

⁷ MENACHEM M. BRAYER. *The Jewish Woman in Rabbinic Literature: A psychological perspective*. KTAV Publishing House, Inc., 1986. ISBN 0-88125-071-6.

⁸ Matouš 10:34-37

Pozn. Základní informace o křesťanství: Křesťanství je monoteistické náboženství, jež je založeno na učení a životě Ježíše, který je považován za spasitele, syna božího. Během křesťanského vývoje došlo k rozdělení tohoto náboženství na několik směrů: západní katolictví, východní pravoslaví a protestantství. Bible, svatá kniha, se dělí na Starý a Nový zákon. Ve Starém zákoně bychom našli ony zmíněné židovské hodnoty, jedná se totiž o širší řeckou verzi židovské Bible skládající se ze 46 knih. V Novém zákoně se píše o působení Ježíše, jeho učení a tedy o samotném počátku křesťanství, tvoří ho 27 knih, mezi něž řadíme čtyři evangelia, knihu Skutků, 21 listů a knihu Zjevení. Pro rozvoj evropské kultury měl zřejmě největší dopad latinský překlad Bible, který napsal sv. Jeroným, z jehož práce mohly později vznikat další překlady.

⁹ Timoteus 5:8

¹⁰ Timoteus 3:12

*postarat o vlastní rodinu, jak by mohl pečovat o Boží církev?*¹¹ Na prvním místě byla tedy náboženská poslušnost, poté rodina a ostatní hodnoty. To se z dnešního pohledu nemusí nutně zdát jako výhra, ale v tehdejší lehce frivolní společnosti toto znamenalo velký posun kupředu.

Jaké měl kdo v rodině postavení, je v Bibli také napsáno. „*Manželství ať si všichni váží a manželské lože ať je bez poskvrny, vždyť smilníky a cizoložníky čeká Boží soud.*“¹² Dalším přínosem křesťanství bylo také podporování monogamie a hesla *Co Bůh spojil, člověk nerozlučuj* v do té doby a v tomto směru svobodomyšlné společnosti, kde svazky neměly často dlouhé trvání.

„*Chtěl bych však, abyste si uvědomili, že hlavou každého muže je Kristus, hlavou ženy její muž a hlavou Krista Bůh.*“¹³ Podstatná část knihy Korintským se věnuje vztahu mezi mužem, ženou. „*Muž ať své ženě plní manželskou povinnost, stejně jako žena svému muži.*“¹⁴ Je zde také verš, který možná mnozí opomíjí, když se rozvíří diskuze o zahalování u muslimských žen. V tomto verši je i křesťanským ženám doporučováno se zahalovat. „*Stejně tak každá žena, která se modlí nebo prorokuje s nezahalenou hlavou, dělá ostudu tomu, který je jí hlavou; je to úplně stejné, jako kdyby se oholila. Pokud se žena nechce zahalovat, pak ať se rovnou ostříhá. Pokud se ovšem stydí ostříhat nebo oholit, pak ať se tedy zahaluje. Muž si nemá zahalovat hlavu, neboť je obrazem a slávou Boží. Žena je ale slávou svého muže. Muž přece nebyl stvořen z ženy, ale žena z muže. Muž také nebyl stvořen kvůli ženě, ale žena kvůli muži. Proto ať si žena zahaluje hlavu na znamení autority kvůli andělům.*“¹⁵ Zahalování není jen muslimská tradice, jedná se o kulturní dědictví podobné pro různá světová náboženství. V křesťanské tradici má zahalování svůj původ ve Starém Zákoně. Žena, která šátek nenosila, byla považována za otrokyni či nestoudnici. Nošení šátku tedy bylo výsadou tehdejších žen a zároveň s příchodem křesťanství výrazem pokory před Bohem.¹⁶

¹¹ Timoteus 3:5

¹² Židům 13:4

¹³ Korintským 11:3

¹⁴ Korintským 7:3

¹⁵ Korintským 11:5-10

¹⁶ MENACHEM M. BRAYER. *The Jewish Woman in Rabbinic Literature: A psychological perspective*. KTAV Publishing House, Inc., 1986. ISBN 0-88125-071-6.

Postavení žen před příchodem křesťanství a vůbec řád tehdejší společnosti se různily, avšak lze konstatovat, že právě příchod křesťanství postavení ženy a chod společnosti do značné míry zlepšil a stabilizoval.

4. Kořeny muslimské civilizace

Kde hledat kořeny dnešní muslimské civilizace? Odpověď na tuto otázku je poměrně jednoduchá. Dnešní muslimské civilizace se řídí islámem – náboženstvím, které vzniklo v sedmém století našeho letopočtu. Před příchodem islámu však na arabské půdě existovaly civilizace, jejichž některé zvyky se integrovaly do nově vznikajícího náboženství.

„Před příchodem islámu se hodnoty Arabů točily kolem cti rodiny, klanu a kmene – cti, kterou bylo třeba bránit za každou cenu.“¹⁷ Přestože byla beduínská společnost nestálá, stejně jako přírodní podmínky a klima, rozvinuly se zde atributy, které muslimská obec přijala za své a jsou patrné i v dnešní době. Arabská společnost byla především mužská a za největší ctnosti se považovala právě mužnost spočívající v hrdinských činech, pohostinnosti a velkodušnosti. Rodina, jako základ kmenových svazků, byla hodnotou v již zmíněném nehostinném podnebí velmi důležitá. *„Arabové nacházeli značné uspokojení ve výchově dětí, zvětšování rodiny a vylepšování její kvality, jelikož prostřednictvím příbuzenských vztahů bylo možné získat bohatství, prestiž a moc.“¹⁸*

Nejen rodina byla součástí arabského způsobu života. Bylo jím také původní arabské náboženství, které se projevovalo především jako uctívání astrálních božstev a přírodních sil, jímž se přinášely různé oběti. *„Náboženství předislámských Arabů mělo povahu antropomorfního naturalismu.“¹⁹* Právě přeměna z antropomorfního náboženství na monoteistické náboženství byla pro Araby nejvýraznější změnou. Muslimové se na svých obchodních cestách setkávali s židy a křesťany, od kterých věděli o existenci jediného boha a přechod k monoteistickému náboženství nebyl takovým šokem. Muhhamad neztracoval křesťanství ani židovství a jejich proroky Adama, Noa, Abraháma, Mojžíše či Ježíše. Právě z křesťanství a židovství prorok Muhammad částečně čerpal při dotváření různých nařízení pro muslimy.

Vznik islámu a příchod proroka Muhammada přišel v pravou chvíli. Díky ekonomickému rozmachu se narušil zavedený chod společnosti, která potřebovala sjednotit. *„Je nesporné, že islám vznikl v době postupujícího rozkladu rodových vztahů a od počátku se projevoval nejen jako věrouka, ale i jako výzva k politickému sjednocení, které Muhammad*

¹⁷ DENNY, Frederick M. *Islám a muslimská obec*. Praha: Prostor, 2003. ISBN 80-7260-088-5. str. 36

¹⁸ DENNY, Frederick M. *Islám a muslimská obec*. Praha: Prostor, 2003. ISBN 80-7260-088-5. str. 39

¹⁹ KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu*. Praha: Vyšehrad, 2003. str. 10

sám za svého života dokázal prosadit v rozměrech celého Arabského poloostrova.“²⁰ I z tohoto je patrné prostupování islámu do všech sfér lidského života, které přetrvalo do dnešní doby v mnohých muslimských státech.

²⁰ HRBEK, Ivan. *Korán*. Praha: Academia, 2002. ISBN 8073099926.

Pozn: Islám v překladu znamená odevzdání se Bohu a pro všechny, kteří se rozhodnou se Bohu odevzdat, platí bez výjimky základní pilíře islámu. Mezi těchto pět základních pilířů patří vyznání víry („Není jiného Boha kromě Alláha a Muhammad je jeho prorok.“), dále modlitba pronášená pětkrát denně, půst v měsíci ramadánu, náboženské daně a pout' do Mekky, která je právě jedním z předislámských prvků, jež se integrovalo do islámu samotného.

Korán je svatým písmem muslimů, kde je mimo jiné do značných detailů zapsán Muhammadův život. Korán je dělen do 114 súr (částí), je psán ve verších, byl a stále je překládán do mnoha jazyků, ačkoliv muslimové tyto překlady nepokládají za plnohodnotný text. Korán je tedy knihou společnou všem muslimům, a proto ji můžeme považovat za pojičko dnešních, jinak značně odlišných muslimských zemí. Díky faktu, že se Korán z jedné třetiny věnuje tématu rodina, tak bude v práci často používán jako základní zdroj pro rozbor muslimských hodnot.

5. Hodnoty západoevropské rodiny ve 20. století

Během 20. století prošla instituce rodiny převratnými změnami, které by se mohly považovat za počátek nové epochy. Nešlo samozřejmě o změny, které by se staly za dne na den, naše společnost k nim po staletí směřovala.

Pojem rodina a manželství je vůbec v dnešní době potřeba redefinovat. To, co znamenalo slovo rodina a manželství v minulosti, dnes už neplatí, lépe řečeno tyto pojmy byly rozšířeny.

Co stojí za těmito změnami? Je to zejména pozvolný úpadek křesťanství a narůstající vliv socialismu. „*Jinými slovy, v dějinách západního individualismu nastala nová fáze. Naše doba se dokázala zbavit revoluční eschatologie jedině tím, že dopustila permanentní revoluci každodenního života i samotného člověka. Prožíváme tedy druhou individualistickou revoluci, která se vyznačuje dalším rozšiřováním soukromého prostoru, rozrušováním sociálních identit, odklonem od ideologií i od politiky a stále se zrychlující destabilizací osobnosti.*“²¹ Individualistickou revolucí má Lipovetsky na mysli historický bod, kdy masové a komunikační revoluce změnily vývoj sociálně demokratických států. Díky této změně se začaly přetvářet hodnoty staré a vznikaly i hodnoty nové. Tato změna znamenala touhu po uvolnění ve všech životních sférách, náboženské, politické i rodinné.

I když návrat k tradicím je dnes velmi moderní, stále je zde silná individualistická tendence, která je patrná právě i v oblasti rodinné. „*Individualizace je hnací síla dnešní změn. Hodnoty směřující k autonomii, soukromí, seberealizaci a osobnímu štěstí se staly velmi důležitými a vytlačily hodnoty, které směřovaly ke kolektivním cílům.*“²²

Velká změna nastala díky ústupu křesťanství. Křesťanství ze života lidí ustupovalo čím dál tím více a manželství tak přestávalo být nutné, aby spolu mohli mít žena a muž legální sex. Manželství již nebylo nutné k tomu, aby si lidé pořídili dítě. Již není divné a už vůbec ne nemorální, když spolu mladý pár žije ještě před svatbou.

²¹ G. LIPOVETSKY. *Éra prázdnoty*. Praha: Prostor, 1998. ISBN 80-85190-74-5, str. 9

²² [Http://europeanmission.redcliffe.org](http://europeanmission.redcliffe.org). *Vista, communicating research and innovation on mission in Europe*[online]. 2009 [cit. 2012-11-06]. Dostupné z: <http://europeanmission.redcliffe.org/vista-communicating-research-and-innovation/the-values-of-europe-family-work-society-politics-and-religion/>

Rodiče přestávají mít vliv na výběr partnera, stejně tak jako přestává platit *Co bůh spojil, člověk nerozlučuj* a míra rozvodovosti v západoevropských státech stále stoupá.²³ Instituce rodiny přišla o mnoho svých funkcí, od vzdělávání dětí až po starost o staré či nemocné, které na sebe převzal stát. Rodina získala zcela jiný rozměr, než mívala pod vlivem křesťanství (a náboženství vůbec), které ztratilo svou dominantní úlohu v lidských životech.²⁴

Všechny tyto výše uvedené jevy mají na instituci rodiny a její hodnoty rozsáhlý dopad. Tento dopad však nelze brát zcela negativně. „*Data z EVS (European Values Study – Studie evropských hodnot) nepodporují tvrzení, že proběhla revoluční transformace v rodinných hodnotách. Výsledky ukazují, že zánik tradičních hodnot se přehání. Rodina zůstává nejdůležitější. 84% Evropanů říká, že rodina je velmi důležitá, téměř dvakrát tak důležitá než pro ty, kteří uvádějí přátele jako nejdůležitější.*“²⁵ V následujících odstavcích je podrobně rozebráno, jak se rodina a její hodnoty na konci 20. století proměnily.

²³ L. HALMAN. *The European Values Study: A Third Wave: Source book of the 1999/2000 European Values Study Surveys*. Nizozemsko: EVS, WORC, Tilburg University, 2001. ISBN 90-75001-46-0.

²⁴ L. HALMAN. *The European Values Study: A Third Wave: Source book of the 1999/2000 European Values Study Surveys*. Nizozemsko: EVS, WORC, Tilburg University, 2001. ISBN 90-75001-46-0.

²⁵ [Http://europeanmission.redcliffe.org](http://europeanmission.redcliffe.org). *Vista, communicating research and innovation on mission in Europe*[online]. 2009 [cit. 2012-11-06]. Dostupné z: <http://europeanmission.redcliffe.org/vista-communicating-research-and-innovation/the-values-of-europe-family-work-society-politics-and-religion/>

5.1 Manželství a podoby moderní rodiny

„Dnes se mluví o rodinách s jedním rodičem - neúplné (single-parent family), druhotně vzniklé rodině (recomposed family), partnerském soužití či dokonce homosexuální rodině.“²⁶ Nukleární rodina, tak jak ji známe z dob předešlých, tedy manželský pár vychovávající své děti již není jedinou možností. Podoby dnešních rodin jsou vskutku různé. Velice časté je partnerské soužití, které s sebou přináší ostatní jevy, kterými se budeme zabývat, jako například stále se zvyšující číslo dětí narozených mimo manželství.²⁷ I přes všechny tlaky dnešní doby ale páry nezanevřely na instituci manželství, které je dnes některými lidmi považováno za staromódní. „Nícméně data ukazují, že manželství je stále preferovanou volbou partnerství pro většinu párů.“²⁸

Avšak liší se věk vstupu do manželství, chuť plodit potomstvo a vůbec motivace vstupu do manželství. Věk při vstupu do manželství se stále zvyšuje. Mnoho mladých párů si před svatbou touží vyzkoušet společné soužití. Tyto páry mají také značnou potřebu si tzv. užít života, než přijdou děti. Jedním z dalších důvodů, proč se otálí se vstupem do manželství, jsou také pracovní ambice. Lidé často dávají přednost své pracovní pozici a možnosti si vybudovat kariéru a teprve poté přichází čas na manželství a založení rodiny. „Práce se považuje za hlavní prostředek svého osobního rozvoje a sebevyjádření.“²⁹ Rodina a manželství ustupuje procesům individualizace. Člověk dnes nemá potřebu sebevyjádření v kruhu rodinném, mezi svými nejbližšími, ale touží po pracovních úspěších. Teprve když dosáhne tohoto stupně, přijde na přetřes téma založení rodiny. Zpráva Rady Evropy ukazuje, že průměrný věk žen při vstupu do prvního manželství na území západní Evropy v roce 2003 neklesl pod 27 let. Podobně je na tom věkový průměr žen s příchodem prvního potomka (viz tabulky). Proces individualizace je tedy patrný jak u mužů, tak i u žen, které se taktéž chtějí prosadit na pracovním poli. Z toho pak pramení ono odsouvání vstupu do manželství a prvního dítěte.

²⁶ The Family and Life in Europe. In: Cardinal LÓPEZ TRUJILLO, Alfonso. [Http://www.vatican.va](http://www.vatican.va) [online]. 2003 [cit. 2012-11-06]. Dostupné z: http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/family/documents/rc_pc_family_doc_20030614_family-europe-trujillo_en.html

²⁷ OECD. *Doing Better for Families* [online]. 2011 [cit. 2012-11-06]. ISBN 978-92-64-09872-5. Dostupné z: <http://www.oecd.org/social/socialpoliciesanddata/doingbetterforfamilies.htm>, Families are changing, str. 27

²⁸ Tabulka 1

²⁹ G. LIPOVETSKY. *Éra prázdnoty*. Praha: Prostor, 1998. ISBN 80-85190-74-5, str.116

Výběr partnerů se také změnil. Dnes není důležité, aby budoucí manžel či manželka byli správní křesťané ani stejného společenského původu, ale ukazateli při výběru vhodného partnera je adekvátní příjem, schopnost zajištění společného bydlení, porozumění a tolerance a v neposlední řadě také šťastné sexuální soužití. Více než polovina zkoumaných zemí nepovažuje ani z poloviny za důležité děti.³⁰

Všechny novodobé průzkumu ukazují mimo jiné také vysokou toleranci matek samoživitelek v západoevropských společnostech, než tomu bylo v minulosti. Dalším jevem, který je v dnešní západoevropské společnosti tolerován více než kdy jindy, je rozvod. Pokud se manželé z jakéhokoliv důvodu rozhodnou ukončit svůj vztah, společnost tento fakt přijímá. A tak stejně jako přibývá nemanželských párů, přibývá i rozvodů. Nejvyšší počet rozvodů je zaznamenán v severských zemích, avšak i u zemí zkoumaných v této práci, v zemích Beneluxu.

³⁰ Tabulka 2

5.2 Rozvod

Míra rozvodovosti neustále stoupá, na rozdíl od počtu sňatků, který klesá. To jsou závěry mnoha demografických prací, např. Eurostat.

Otázka tedy dnes už snad není kolik, ale proč? Proč se zkoumané země vyskytují na čele tabulek? Důvodů je samozřejmě mnoho, avšak mnohé pramení ze stylu doby, ve které žijeme. Ano, ženy pracují a nemají tedy „větší“ problém zůstat samy a vychovávat dítě. Pokud se v rodině objeví problém, žena už mnohdy neřeší ekonomický dopad situace, protože je sama více či méně ekonomicky aktivní, a tedy není důvod, aby zůstávala u manžela jen kvůli financím.

Dalším důvodem je již zmíněná uvolněnost naší doby, která má dopady na mnoho aspektů soudobé společnosti. *„Vzniká tu nový typ odpovědnosti, dalo by se říci narcistický, neboť na jedné straně vede ke ztrátě zájmu o veřejnou věc a na druhé straně uvolňuje osobnost, která zároveň ztrácí svou stálost. Projevuje se to nesčetnými způsoby: uvolněností mezilidských vztahů, kultem přirozenosti, nesezdanými páry, množstvím rozvodů, zrychlováním změn vkusu, hodnot a tužeb, tolerantní a permissivní morálkou, ale také výbuchem psychopatologických syndromů, stresu, deprese;...“³¹*

Lidé se často cítí být ve vztahu ohroženi, trápí je pocit ztráty sami sebe, své individualizace. Tato individualizační tendence má pak stinné stránky, kterými jsou právě také rozvody. Pokud se člověk cítí ohrožen, manželství opouští.

³¹ G. LIPOVETSKÝ. *Éra prázdnoty*. Praha: Prostor, 1998. ISBN 80-85190-74-5, str. 57

5.3 Děti

„Evropa je skloňována pro zvláštní nedostatek zájmu o budoucnost. Děti, naše budoucnost, jsou viděny jako hrozba přítomnosti, jakoby nám braly něco z našich současných životů. Na děti je pohlíženo jako na povinnost spíše než na zdroj naděje.“³² Toto tvrzení je možná příliš silné, avšak statistiky nám dokazují, že není příliš daleko od pravdy. Hédonistický přístup k životu poněkud změnil pohled na příchod potomků. V minulosti příchod dítěte znamenal dar. V dnešní době příchod dítěte není povinnost vůči společnosti, spíše se považuje za jednu z možností. Dítě pro mnohé znamená ohrožení jejich svobody, jejich individualizace.

„Jak ženy, tak muži stále více a více chtějí nejdříve dokázat zajistit sami sebe před založením rodiny. Proto stoupá věk matek prvorodiček a s tím i pravděpodobnost menšího počtu potomstva v porovnání s předchozími generacemi.“³³ Nejen, že tedy stoupá věk obou rodičů, ale klesá i počet narozených dětí. Stoupá také počet žen, které děti mít nemohou, či se rozhodnou děti nemít vůbec. „Počet žen, které zůstávají bezdětné, stoupá.“³⁴

Nejde jen o počet narozených dětí, který se změnil. Jde také o proměnu vztahů k dítěti a vůbec o změnu ve výchově dětí. „Na jedné straně je to úspěch dítěte ve škole neboli předání vzdělanostního kapitálu, jelikož ten zajišťuje profesionální úspěch v životě a sociální reprodukci rodiny.“³⁵ Další hodnotou ve výchově dětí, je zachování individualizace, a to i ve výchově dítěte. Respektování osobnosti dítěte, jeho pohody a prospěchu se však často rodičům vymyká z rukou.

Role matky se ve vztahu k dítěti nijak výrazně nezměnila. Velký skok ale zaznamenala role otce. Otec přestává být pouhým živitelem rodiny, chlebozárcem, autoritou, chce se dostat blíže ke svému dítěti, podílet se na jeho výchově, být důležitou

³² RATZINGER, NOW POPE BENEDICT XVI, Joseph. *The West, Relativism, Christianity, Islam*. New York: Basic Books, 2006. ISBN 0-465-00634-5. (str. 64 – 74).

³³ OECD. *Doing Better for Families* [online]. 2011 [cit. 2012-11-06]. ISBN 978-92-64-09872-5. Dostupné z: <http://www.oecd.org/social/socialpoliciesanddata/doingbetterforfamilies.htm> , Families are changing, str. 18

³⁴ OECD. *Doing Better for Families* [online]. 2011 [cit. 2012-11-06]. ISBN 978-92-64-09872-5. Dostupné z: <http://www.oecd.org/social/socialpoliciesanddata/doingbetterforfamilies.htm> , Families are changing, str. 22

³⁵ RADIMSKÁ, Radka. Individuum a rodina: teorie soukromého života podle Françoise de Singlyho. <http://sreview.soc.cas.cz> [online]. 2003 [cit. 2012-11-06]. Dostupné z: http://sreview.soc.cas.cz/uploads/802f1e4015cdfc644a8b27dd218e80da2032c8bd_503_55radim18.pdf

součástí jeho rozvoje. Důkazem je také nejnovější trend – otec na mateřské dovolené, jev, který je viděn v dnešní západoevropské společnosti stále častěji. Důvodem pro toto rozhodnutí jsou většinou finance, ale důležité je, že muži se této „výměně“ nebrání.

Avšak i s tímto přibývajícím trendem se stále na muže nahlíží jako na živitele rodiny. „*Otcovská role tedy stále v reprezentacích aktérů spočívá zejména v tom, že otec je živitelem rodiny.*“³⁶

Neroste ale jen počet otců na mateřské dovolené, ale i počet dětí žijících jen s jedním rodičem, a to díky velké míře rozvodů, jak již bylo napsáno výše. To ovlivňuje výchovu dětí, strukturu rodiny, psychologický a emoční vývoj dítěte samotného.

³⁶ RADIMSKÁ, Radka. Individuum a rodina: teorie soukromého života podle Françoise de Singlyho. [Http://sreview.soc.cas.cz](http://sreview.soc.cas.cz) [online]. 2003 [cit. 2012-11-06]. Dostupné z: http://sreview.soc.cas.cz/uploads/802f1e4015cdfc644a8b27dd218e80da2032c8bd_503_55radim18.pdf

5.4 Ženy

Postavení ženy v západní Evropě se s příchodem 20. století začalo měnit. Na konci 20. století bylo postavení ženy v rodině a ve společnosti už zcela jiné. Role mužů a žen se změnila. Většině žen je nabídnuta stejná možnost na vzdělání a práci jako mužům. Liší se ale obory, kterými se ženy zabývají. „*Zatímco velký počet žen získává tituly v humanitních oborech, je málo žen, které by se podílely na oborech, jako jsou věda či strojírenství.*“³⁷ To však nic nemění na faktu, že jsou to většinou ženy, kdo nyní rozhodují o svých životech, o založení rodiny. „*Ženy stále více studují a sportují a svůj profesionální život považují za stále důležitější.*“³⁸ Z tohoto jevu pak pramení již zmíněné pozdní vstupy do manželství a příchod prvního dítěte.

Většina žen dnes chodí do placené práce, a proto se stávají rovnocennými partnery mužů (alespoň teoreticky – prakticky stále je patrný jistý rozdíl v příležitostech a výši platu). Mít svou vlastní práci je ale pro ženy velmi důležité, aby se mohly cítit nezávislé a potřebné.

Pracující ženy mají nárok na mateřskou dovolenou. Většinou z práce odcházejí nějaký čas před porodem a vrací se několik měsíců po porodu. Konkrétní délka je dána osobním rozhodnutím a možnostem, které jí nabízí daný sociální systém.

Na ekonomické zabezpečení rodiny se dnes ve většině případů podílí oba rodiče, ne jen otec, jak tomu bylo zvykem dříve. Dle průzkumů ve zkoumaných zemích respondenti uvádějí, že jak manžel, tak manželka by měli přispívat do rodinného rozpočtu.³⁹

³⁷ OECD. *Doing Better for Families* [online]. 2011 [cit. 2012-11-06]. ISBN 978-92-64-09872-5. Dostupné z: <http://www.oecd.org/social/socialpoliciesanddata/doingbetterforfamilies.htm> , Families are changing, str. 31

³⁸ G. LIPOVETSKY. *Éra prázdnoty*. Praha: Prostor, 1998. ISBN 80-85190-74-5, str. 262.

³⁹ Tabulka 3

6. Hodnoty muslimské rodiny na konci 20. století

Cílem této kapitoly je rozbor rodinných muslimských hodnot v muslimských zemích. Než se však zaměřím konkrétně na muslimskou rodinu, považuji za přínosné zmínit se pár slovy o obecných změnách ve společnosti, které se udály v muslimských zemích ve 20. století.

Muslimská společnost se, stejně jako společnosti na ostatních místech planety během 20. století, podstatně změnila. Evropský kolonialismus takřka zmizel, ale jeho stopy byly stále patrné. „*Nicméně už ke konci 18. století se v Egyptě, Arábii a Indii objevila významná muslimská reformní hnutí, která započala pozvolný proces opětovného získávání sebedůvěry muslimů a pocitu, že si dokážou vládnout sami.*“⁴⁰ Tento proces byl dovršen právě ve 20. století, kdy po 2. světové válce mnoho muslimských zemí nabylo samostatnosti.

Díky možnosti rozhodovat o sobě samých se mnoho zemí změnilo v mnoha ohledech. Jedná se zejména o sociální a ekonomické změny, které ve své knize *Blízký východ na přelomu tisíciletí* uvádí Luboš Kropáček. Tyto přeměny se týkají demografické dynamiky, přeměny venkova, urbanizace a migrace, cestovního ruchu a volného času, vodních zdrojů a ekonomické liberalizace a jejích sociálních důsledků.

„*Počet obyvatel arabského světa vzrostl v průběhu 20. století zhruba na sedminásobek.*“⁴¹ Růst obyvatelstva arabského světa je patrný (viz statistika), avšak každý stát s vysokou porodností nakládá jinak. Některé státy populační boom podporují, některé omezují a některé státy ho nechávají jeho přirozenému vývoji. Nejrychlejší růst je tedy zaznamenán ve státech, kde populační růst podporují a kdy k němu jeho obyvatelé mají vhodné podmínky, tedy zejména na Arabském poloostrově.

Další důležitou změnou, která se během 20. století odehrála, je přeměna venkova a s ní spojená migrace obyvatelstva. „*Do dvacátého století hrály hlavní role vesnice, avšak od počátku 20. století se situace postupně měnila. Obyvatelstvo venkova na Blízkém východě v minulých třech desetiletích sice početně přibývalo, ale prudký růst měst, která pohlcovала největší část demografického přírůstku, stlačil poprvé v dějinách venkovskou, převážně zemědělskou populaci do postavení menšiny.*“ Tento fakt je pro tuto práci velmi podstatný,

⁴⁰ DENNY, Frederick M. *Islám a muslimská obec*. Praha: Prostor, 2003. ISBN 80-7260-088-5. str. 60

⁴¹ KROPÁČEK, Luboš. *Blízký východ na přelomu tisíciletí: dynamika přeměn v muslimském souseství*. Praha: Vyšehrad, 1999. ISBN 8070212985. str. 35

protože přisun obyvatelstva do měst podstatně mění strukturu a funkci muslimské rodiny a tedy společnosti jako takové.

Právě migrace obyvatelstva je další změnou, která se podepisuje na stavu dnešní muslimské společnosti. Část obyvatelstva se začala usidlovat ve městech a část obyvatel do měst alespoň dojíždí za prací. „*Blízkovýchodní města se navzájem velmi liší. V některých se stále uchovává starobylý střed s tradičním orientálním rytmem života a trhu, jinde převládá kosmopolitní ráz a zcela moderní architektura a ekonomika.*“⁴²

Ve dvacátém století se začíná silně rozvíjet cestovní ruch, což také přímo zasáhlo muslimské země. Jedná se o příliv turistů ze zahraničí (v některých zemích omezeno), s čímž také souvisí nárůst kapitálu. Jde ale také o rozvoj domácí turistiky. Muslimové začali využívat cestování a dovolených jako součást svého životního stylu, a tak kromě poutnické turistiky využívají turistiku tak, jak ji chápou Evropané – jako kvalitně strávený čas s rodinou a přáteli. Vývojem prošlo také zacházení a přírodním bohatstvím a s přírodními zdroji, zejména s vodou. S růstem obyvatelstva narůstá spotřeba vody, které bylo na Blízkém východě často nedostatek. Voda je potřeba nejenom jako zdroj životodárné tekutiny pro lidskou populaci, ale i pro rozvíjející se nároky v oblasti zemědělství a průmyslových odvětví ve městech.

Rozvoj trhu je také změnou, kterou přineslo dvacáté století. Mnoho muslimských trhů se začalo v této době liberalizovat. „*Některé státy se při modernizaci mohly opřít o bohaté zdroje ropy, které jim vtiskly rentiérský charakter. Jiné, méně obdařené, se snažily rozšiřovat si prostor hospodářské soběstačnosti industrializací.*“⁴³ Ekonomický rozvoj muslimských zemí je však nerovnoměrný. Mohli bychom zde nalézt vrstvy (především střední), které z rozvoje a liberalizace trhu profitují, ale také bychom tu našli vrstvy, kterých se rozvoj trhu nijak zásadně nedotýká. Díky tomuto faktu vzniká patrná prohlubeň mezi chudými a bohatými. „*Nerovnost v příjmu a ve vedení životního stylu, které vedou jednotlivé vrstvy, způsobuje ve společnosti značné napětí.*“⁴⁴

Všechny tyto faktory a jejich rozdíly v jednotlivých státech do značné míry ovlivňují společnost a tedy i chod rodin. Je ovšem nutné zmínit, že v každé zemi se výše uvedené

⁴² KROPÁČEK, Luboš. *Blízký východ na přelomu tisíciletí: dynamika přeměn v muslimském susedství*. Praha: Vyšehrad, 1999. ISBN 8070212985.str. 49

⁴³ KROPÁČEK, Luboš. *Blízký východ na přelomu tisíciletí: dynamika přeměn v muslimském susedství*. Praha: Vyšehrad, 1999. ISBN 8070212985.str. 69

⁴⁴ AHMED, Akbar S. *Islam Today: A short introduction to the muslim world*. I.B. Tauris Publishers, 1999. ISBN 1860642578.str. 136

změny odehrávaly v jiném rozsahu. Z toho je patrné, že muslimské země se jedna od druhé velmi liší a bude třeba tuto odlišnost zmínit i v této práci. „*Muslimský svět není jeden, nýbrž mnoho různých světů. Učení islámu je v základu stejné pro všechny muslimy a muslimské země, nicméně politické uspořádání ovlivňuje roli náboženství a interpretaci islámu v jednotlivých státech. Muslimský svět není statický.*“⁴⁵ Z tohoto důvodu se zaměřím na obecný výklad muslimských rodinných hodnot a případně budu jmenovat konkrétní příklady z jednotlivých zemí. Korán, sunny a šaría vznikly před řadou let, avšak dodnes slouží jako základní muslimské zdroje víry. Tento nezpochybnitelný fakt ovšem naráží na již zmíněné politické uspořádání, které v některých státech odděluje víru od běžného života (viz Turecko). Záleží na tom, do jaké míry se muslimské země k tradici koránu, sunn a šaría kloní. „*Současné tendence v islámském myšlení lze dělit do dvou základních směrů, z nichž fundamentalistický hlásá návrat k původnímu islámu, ke koránu a k plnému uplatnění jeho učení, zatímco reformní se snaží přehodnotit islám tak, aby odpovídal moderním podmínkám.*“⁴⁶

⁴⁵ DAS, Man S. *The Family in the Muslim World*. Print House, 1991. ISBN 8185880018.str. 1

⁴⁶ MUZIKÁŘ, Josef, Ivan HRBEK a Zdeněk MÜLLER. *Islám a současnost*. Academia, 1985.str. 24

6.1 Manželství a rozvod

Rodinné právo v muslimských zemích vychází z koránu, což v praxi znamená nepřipouštění změn základních norem a pro tuto práci možnost poměrně snadného sledování fenoménu manželství a rodiny vůbec. U muslimských manželství budu studovat možnosti vzniku, zániku, míru rozvodovosti, povinnosti manželů vůči sobě a rodině, polygamií a monogamií.

Rodina utváří základ každého muslimského státu. Prorok Muhammad prohlásil, že manželství je jeho tradice a kdokoliv se jí zřekne, nepatří mezi jeho následovníky, mezi muslimy a do ummy (muslimské obce). „Muslimové považují rodinu za základ společnosti a manželství za páteř rodinného života.“⁴⁷ Islám si přeje rozmnožování potomstva, které je podle koránu možné jen v řádně uzavřeném manželství. Prokreace se tedy zdá být hlavním důvodem uzavírání manželství mezi muslimy.

Manželství může vzniknout jedině sepsáním smlouvy. „Smlouva ve své nejpodstatnější části stanoví výši daru (*mahr*), který ženich vyplatí otci nebo přímo nevěstě.“⁴⁸ Krom této manželské smlouvy, kde oba manželé podepisují souhlas s manželstvím, se také často sepisuje tzv. předmanželská smlouva, v níž se nastávající pár může dohodnout na místě, kde budou bydlet, zda může nevěsta studovat či pracovat, v některých zemích si zde žena může vymínit i formuli říkající, že bude jedinou manželkou svého manžela.

Polygamie je dalším jevem vyskytující se v muslimských rodinách. Muslimští muži mají Koránem povoleno oženit se najednou až se čtyřmi manželkami. Nicméně, v Koránu je také uvedeno, že ideál je jedna manželka a více si jich může muž dovolit jen v případě, že je dokáže všechny stejně zajistit, jak z materiálního tak z duchovního hlediska. Někteří vykladači muslimského práva z tohoto usuzují, že polygamie je nežádoucí, neboť žádný muž nemůže zajistit pro všechny své ženy stejný komfort. Polygamie u muslimů vyplynula z historického kontextu, kdy muži ve válkách často umírali, a některé ženy zůstávaly bez partnera, což bylo v nehostinných podmínkách celkem nebezpečné. Kvůli válkám, hladomoru

⁴⁷ KEENE, Michael. *Světová náboženství*. Praha: Knižní klub, 2003. ISBN 978-80-242-2137-3. str. 141

⁴⁸ KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu*. Praha: Vyšehrad, 2003. str. 127

a jiným extrémním situacím vznikla potřeba polygamie. „Dnes se však muslimští muži orientují ve většině případů monogamně.“⁴⁹

Zánik manželství, tedy rozvod je podle hadíthů jev, který se proroku Muhammadovi protivil. Nicméně rozvod je v muslimských zemích možný. Obecně platí, že rozvést se je snazší pro muže než pro ženu. Muži, který se chce se svou ženou rozvést, v zásadě stačí pronést třikrát za sebou zapuzující formuli „zapuzuji tě“ (korán doporučuje pronášet formule po měsíci, aby se předešlo unáhleným a afektovaným rozhodnutím) a je rozvedený. „Chce-li se však žena rozvést, musí každopádně žádat místního soudce – kadího. Na zapuzovací formuli právo nemá.“⁵⁰ Žena má právo na rozvod v různých případech, a to jestliže její muž zachází špatně s ní samou či s jejími dětmi, dále jestliže je s ní špatně zacházeno ze strany členů mužovy rodiny, je-li muž impotentní nebo v rodině nepřítomný. Zde se vyskytují jisté dohady, za jakou dobu může být muž prohlášen za nepřítomného, jedná se o rozmezí 5 – 99 let. Některé liberální zdroje povolují ženě rozvod, pokud se z jejího manželství vytratila láska, avšak ne všechny právní vědy jsou tak tolerantní. V koránu se dále praví, že ačkoliv je rozvod něčím, co zatěžuje lidské svědomí, má-li k němu přeci jen dojít, má být proveden důstojně. Po rozvodu by také mělo dojít k majetkovému vyrovnání, avšak opět v některých zemích dochází k vlastní interpretaci šarí’y a žena si může vzít jen to, co má v danou chvíli na sobě. Moderní doba s sebou přinesla mnoho změn, a tak dnes v některých zemích není rozvod ani pro muže tak jednoduchý. V některých zemích (lidový Jemen, Turecko) se tak rozvodový proces začíná čím dál více podobat tomu rozvodu, který je zcela běžný jak u nás, tak v dalších západních zemích. Přesto se mnoho zemí stále řídí dle šarí’y a koránu, kde je rozvodu taktéž uvedeno několik veršů. (2:228) „A rozvedené ženy necht’ samy čekají po tři periody a není jim dovoleno zatajovat to, co Bůh stvořil v lůnech jejich, věří-li v Boha a v den soudný. A je spravedlivější, jestliže manželé jejich si je vezmou nazpět v tomto stavu, pokud si přejí usmíření. A ony mají pro sebe stejné právo jako oni podle zvyklosti, nicméně muži jsou o stupeň výše - a Bůh je mocný, moudrý.“ Tento verš pojednává o ustanovení, které platí pro každou rozvedenou ženu, která musí vyčkat nejméně tři měsíce, aby mohla uzavřít nový sňatek. Během doby třech měsíců by totiž mohlo vyjít najevo ženino těhotenství a v tomto případě opět platí rodina nade vše, protože zde existuje společenský apel na navrácení se manželů k sobě.

⁴⁹ AHMED, Akbar S. *Islam Today: A short introduction to the muslim world*. I.B. Tauris Publishers, 1999. ISBN 1860642578.str. 152

⁵⁰ KŘIKAVOVÁ, Adéla, Miloš MENDEL a Zdeněk MÜLLER. *Islám: ideál a skutečnost*. Panorama, 1990. ISBN 8070380128.str. 199

Co se týká míry rozvodovosti, i v muslimských zemích počet rozvodů stoupá, nicméně se nejedná o tak závratná čísla. Vysvětlení se u různých autorů liší. „*Fakt, že jsou manželství domlouvána celou rodinou, je možná také odpověď na to, proč jsou muslimská manželství tak stabilní a trvalá. Dokonce i dnešní mladí muslimové dle statistik podporují uzavírání domluvených manželství, zejména když vidí úpadek manželství na Západě.*“⁵¹

Jaké jsou povinnosti a práva manželů vůči sobě navzájem a vůči své rodině je poměrně problematická otázka. „*V otázce postavení ženy v rodině a ve veřejném životě nabývají rozpory mezi západním a islámským pojetím nezřídka povahy emocionálně vypjatých polemik a odsouzení.*“⁵²

Všichni autoři se shodují na tom, že postavení muže a ženy v manželství a rodině vůbec se liší. Ti, kteří se toto snaží obhájit, píší, že postavení muže a ženy se liší z jejich přirozené podstaty. „*Oba mají stejné duše, nejvznešenější je nejlepší v posledním zúčtování, ať už muž či žena. Islám nemá žádné regule pro muže a jiné pro ženu, kromě těch, které vycházejí z jejich přirozenosti a různými životními rolemi.*“⁵³ Tito autoři pak vyzdvihují, jak se díky jinému postavení ženy a muže celá muslimská společnost doplňuje. „*Společnost tedy ve své podstatě není nepropustně rozdělená; to je nejzřetelnější na úrovni rodiny, kde dělba rolí, práce a odpovědnosti mezi manžely, chlapci a děvčaty, strýci a tetami a tak dále není postavena na protikladu, nýbrž na komplementaritě.*“⁵⁴ Na druhé straně bychom zde našli autory, kteří v různosti postavení mužů a žen nevidí komplementaritu, ale diskriminaci.

Přístupy autorů k této problematice se různí, obecně by se daly rozdělit do dvou názorových skupin: ti, kdo odsuzují šarí'u a ti, kdo ji obhajují. Autoři, kteří šarí'u odsuzují, často zmiňují ono nerovné postavení, podřízenost ženy muži, poloviční dědičný nárok ženy, nemožnost uzavření manželství s jinověrcem, nutnost zahalování, nemožnost podílet se na veřejném životě a další práva, která jsou ženě upírána. Autoři obhajující šarí'u naopak poukazují na rozsáhlá práva muslimských žen: mají vždy právo alespoň na část dědictví, jsou plně materiálně zajištěny svým manželem, mají právo na svůj vlastní majetek (viz. svatební dar), existence ne totožných, ale vyrovnaných práv. Pokud se tedy snažíme o objektivní

⁵¹ AHMED, Akbar S. *Islam Today: A short introduction to the muslim world*. I.B. Tauris Publishers, 1999. ISBN 1860642578. str. 154

⁵² KROPÁČEK, Luboš. *Blízký východ na přelomu tisíciletí: dynamika přeměn v muslimském susedství*. Praha: Vyšehrad, 1999. ISBN 8070212985. str. 169

⁵³ DENNY, Frederick M. *Islám a muslimská obec*. Praha: Prostor, 2003. ISBN 80-7260-088-5. str. 32

⁵⁴ DENNY, Frederick M. *Islám a muslimská obec*. Praha: Prostor, 2003. ISBN 80-7260-088-5. str. 143

náhled, je třeba zaujmout nestrannou pozici a vyhledat co nejvíce dostupných a věrohodných informací.

Důležitým pramenem je samozřejmě korán, kde se o ženách píše mnohé, často je korán vyzývá k poslušnosti ke svému otci a manželovi či o zahalování se. (24:31) „A řekni věřícím ženám, aby cudně klopily zrak a střežily svá pohlaví a nedávaly na odiv své ozdoby kromě těch, jež jsou viditelné. A necht' spustí závoje své na ňadra svá. A necht' ukazují své ozdoby jedině svým manželům nebo otcům nebo tchánům nebo synům nebo synům svých manželů nebo bratrům nebo synům svých bratrů či sester anebo jejich ženám anebo těm, jimž vládne jejich pravice, nebo služebníkům, kteří nemají chťíce, anebo chlapcům, kteří nemají pojem o nahotě žen. A necht' nedupou nohama, aby lidé postřehli ozdoby, které skrývají. A konejte všichni pokání před Bohem, ó věřící, snad budete blažení!“ (33:59) „Proroku, řekni manželkám svým, dcerám svým i věřícím ženám, aby přitahovaly k sobě své závoje! A toto bude nejvhodnější k tomu, aby byly poznány a nebyly uráženy. A Bůh je odpouštějící, slitovný.“ (33:32) „Ženy prorokovy! Nebud'te jako lecjaká jiná žena! Chcete-li být bohabojné, pak nebud'te příliš poddajné v řeči své, aby po vás nebažil ten, v jehož srdci je choroba, nýbrž mluďte slova vhodná!“ (33:33) „Zdržujte se důstojně ve svých domech a nestavte na odiv ozdoby svoje podle způsobu dřívější doby nevědomosti! Dodržujte modlitbu, dávejte almužnu a buďte poslušné vůči Bohu a poslu Jeho! Bůh chce pouze odstranit od vás špínu, lidé domu, a chce vás očistit úplným očištěním.“ (33:55) „A není pro manželky prorokovy hříchem, jsou-li viděny otci svými, syny svými, bratry svými, syny bratrů svých a syny sester svých nebo ženami jejich a otrokyněmi svými. Necht' jsou bohabojné, vždyť Bůh je věru svědkem věci každé.“

V ostatní literatuře, která se islámem zabývá, se můžeme dobrat různých pohledů na danou tematiku. Nošení šátku – některé muslimky nepovažují za projev diskriminace a ponížení, ale za svou výsadu, která vychází z určitého historického kontextu.

6.2 Práce

Magdalena Frauzová v jedné z kapitol knihy Závoj a džíny komentuje rozdílnost, která v muslimském světě panuje: „Ani chodit do práce není bez problémů, ženy stále musí bojovat se spoustou překážek, hlavně s předsudky společnosti. Třeba s tím, že pracující žena je poběhlice, která hledá záminku, jak se dostat z domu a seznamovat se s cizími muži. Nebo s

*tím, že zaměstnaná žena je chuděra, která se provdala za neschopného muže, jenž neuživí rodinu, a ona proto musí vypomáhat s rozpočtem.*⁵⁵ Zde komentuje situaci žen, které do práce chodí, nebo by rády chodily, avšak společnost jim jejich snahu znesnadňuje či ani netoleruje. O stránku dál se ale můžeme dočíst, že tato situace – nepracovat a nezapojovat se do veřejného života, některým ženám nevadí. „*Ovšem neměli bychom podléhat dojmu, že muslimky touží chodit do práce a jejich manželé, pomluvy sousedů a pevné tradice jim v tom brání. Mnoho žen totiž po zaměstnání nijak netouží. ...Mnoho žen dokonce nijak zvlášť netouží po tom vycházet z domu. Kam by se plahočily? Veškeré nákupy a venkovní špinavou práci obstarají muži, tak proč se hnát ven?*“⁵⁶

⁵⁵ FROUZOVÁ, Magdaléna. *Závoj a džíný: ženy v islámském světě*. Praha: Vyšehrad, 2005. ISBN 8070217766.str. 21

⁵⁶ FROUZOVÁ, Magdaléna. *Závoj a džíný: ženy v islámském světě*. Praha: Vyšehrad, 2005. ISBN 8070217766.str. 21

6.3 Sňatek

Výchova mladých muslimů směřuje k naplnění jejich poslání, tedy ke sňatku, následnému manželství a zejména plození dalších muslimů. Sňatek je tedy považován za nejvýznamnější událost v životě každého muslima.

„V tradičním prostředí, které stále převládá ve většině muslimských oblastí, zprostředkovávají sňatky rodiče.“⁵⁷ Ačkoliv se to v evropském měřítku zdá být neskutečné, starost najít nevěstě vhodného ženicha a ženichovi vhodnou nevěstu je záležitost jejich otců či strýců. Věková hranice pro vstup do manželství je ve většině muslimských zemí 16 let.

Žena musí se sňatkem souhlasit, přičemž mlčení je taktéž považováno za souhlas. *„Právně je sňatek chápán jako kontrakt mezi dvěma jedinci, v němž je obsažen i článek o výkupném – mahr, které je rozděleno na dvě části.“⁵⁸* Část těchto peněz je vyplacena před svatbou a část jen v případě zapuzení ženy. Nárok na tento dar ženě zajišťuje korán, ve kterém se uvádí více zásad, pravidel a pouček týkající se sňatku.

Je zde uvedeno, koho si muž za manželku vzít nemůže: [\(4:23\)](#) *„A jsou vám zakázány jako manželky vaše matky, vaše dcery, vaše sestry, vaše tety z otcovy i matčiny strany, vaše neteře z bratrovy a sestřiny strany, vaše kojné a vaše soukojenky a matky vašich žen a vaše nevlastní dcery, jež jsou ve vaší péči a jež se narodily z žen, k nimž jste již vešli - však jestliže jste k nim nevešli, není to pro vás hříchem - a manželky vašich synů, narozených z vašeho ledví, a dále dvě sestry současně, ledaže se to stalo již v minulosti. A Bůh je věru odpouštějící, slitovný.“* Muslimové mohou pojmout za ženu samozřejmě muslimku (pokud není v takovém příbuzenském, aby to bylo nepřipustné) a také si mohou vzít židovku či křesťanku. Ženy nemohou za manžela pojmout nikoho jiného než muslima, takového, kterého jim vyberou mužští příbuzní. Při výběru partnera hraje velkou roli jeho majetek, nicméně je brán ohled i na další faktory. *„Rodiče chlapce, zvláště pak otec, teoreticky kontroluje výběr nevěsty, ačkoliv chlapec může do jisté míry jeho názor ovlivnit.“⁵⁹* Nevěsta se vybírá podle toho, zda si dívka udržela svou čestnost (vyhýbala se jakémukoliv kontaktu s nepřibuznými muži), zda je schopná, pracovitá, zdravá, jistou roli hraje také osobnost a krása. Často je preferován vzdálený příbuznými z toho důvodu, že se zvýší ekonomická prosperita rodiny, ale hlavně

⁵⁷ DENNY, Frederick M. *Islám a muslimská obec*. Praha: Prostor, 2003. ISBN 80-7260-088-5. str. 142

⁵⁸ KŘÍKAVOVÁ, Adéla, Miloš MENDEL a Zdeněk MÜLLER. *Islám: ideál a skutečnost*. Panorama, 1990. ISBN 8070380128. str. 151

⁵⁹ DAS, Man S. *The Family in the Muslim World*. Print House, 1991. ISBN 8185880018. str. 16

dívka nepřijde do úplně cizího prostředí. Právě vztah snachy a tchyně je pro úspěšnost vztahu velmi podstatný. „*Vztah mezi matkou a snachou má zvláštní povahu a pevně stanovená pravidla.*“⁶⁰ Tchyně má právo využívat snašinu pracovní sílu, vměšovat se do života mladých a do výchovy jejich dětí. Právě to často bývá kamenem úrazu při manželstvích muslimů a cizinek. Mladé ženy z nemuslimského prostředí neustojí svou pozici, na kterou nebyly ve své kultuře připravovány. „*Vztah mezi mužem a ženou je omezen na ekonomickou spolupráci a sexuální důvěrnost. V takovémto vztahu není mnoho místa pro vyjádření citů, jediný veřejně povolený projev vztahu je právě ekonomická spolupráce a plození dětí.*“⁶¹ Muslimští muži vůči svým ženám neprojevují mnoho citů, zejména na veřejnosti. I na samotné svatbě ženich a nevěsta slaví odděleně.

Samotný svatební akt se různí, a to nejen v závislosti na zemi, kde se odehrává, ale i na konkrétní oblasti, v zásadě platí to, že je důležité podepsání oné manželské smlouvy a následná hostina pro co nejvíce lidí.

⁶⁰ KŘÍKAVOVÁ, Adéla, Miloš MENDEL a Zdeněk MÜLLER. *Islám: ideál a skutečnost*. Panorama, 1990. ISBN 8070380128. str. 202

⁶¹ DAS, Man S. *The Family in the Muslim World*. Print House, 1991. ISBN 8185880018.str. 13

6.4 Děti

„Všechny děti, které se narodí v muslimských rodinách, jsou považovány za *Alláhův dar*, a proto je *umma*, celosvětové muslimské společenství, vítá.“⁶² Ihned po narození je zvykem, že otec zašeptá dítěti šahádu, aby bylo jméno Alláhovo první, co dítě uslyší. Někdo z ostatních příbuzných následně dítěti položí do úst kousek cukru či datle, to aby rodina vyjádřila naději, že dítě bude štědré a bude se pyšnit sladkou povahou.

Sedmý den po porodu je dítěti dána jména, jedno většinou odvozené od Alláha a druhé od proroka Muhammada a provede se obřad *aqíqa*, „...který spočívá v obětování zvířete a ustrížení chomáčku vlasů dítěte.“⁶³ Váha vlasů přepočítána do zlata nebo stříbra je následně darována chudým. Mnoho chlapců je v této době obřezáváno, avšak tento obřad se může odsunout i na pozdější dobu. V některých oblastech podstupují obřízku i dívky, avšak toto nařízení nevyplývá z islámu, ale z předislámských zvyklostí a z kulturních tradic daných zemí. Dalším předislámským zvykem bylo zabíjení narozených dcer. „*Tento zvyk prorok Muhammad přísně zakázal, přesto však se v některých oblastech zachoval až do pozdního středověku a ještě dnes je jedním z ne právě výjimečných projevů kriminality.*“⁶⁴

Jakmile se dítě naučí alespoň trochu mluvit, začíná se učit jednoduchá náboženská slova a věty, když jsou dítěti čtyři roky, čtyři měsíce a čtyři dny, naplno začíná jeho náboženská výchova, která bude pokračovat až do dospělosti.

Děti, chlapci i dívky si společně hrají jen do určitého věku. „*Malí chlapci a dívky si spolu mohou hrát, ale jakmile se přiblíží puberta, nepříbuzní chlapci a dívky jsou odděleni.*“⁶⁵ Z různých sociologických výzkumů probíhajících na konzervativním muslimském území vyplývá názor, že dívky by měly být drženy poblíž domova a měli by být přísněji vychovávány. Takto se má předejít nechtěné ztrátě panenství, které ohrožuje čest dívky a zejména rodiny samotné.

Ve výchově dětí se zásadně projevuje rozdíl mezi tradičními vesnickými a venkovskými rodinami a rodinami žijícími ve městech. Na vesnicích žijí převážně takzvané

⁶² KEENE, Michael. *Světová náboženství*. Praha: Knižní klub, 2003. ISBN 978-80-242-2137-3. str. 140

⁶³ DENNY, Frederick M. *Islám a muslimská obec*. Praha: Prostor, 2003. ISBN 80-7260-088-5. str. 141

⁶⁴ KŘÍKAVOVÁ, Adéla, Miloš MENDEL a Zdeněk MÜLLER. *Islám: ideál a skutečnost*. Panorama, 1990. ISBN 8070380128. str. 203

⁶⁵ DENNY, Frederick M. *Islám a muslimská obec*. Praha: Prostor, 2003. ISBN 80-7260-088-5. str. 141

velkorodiny, které zauímají většinou tradiční názory na výchovu. Na výchově vesnických dětí se nepodílí jen sama matka, ale i ostatní ženy v rodině, čehož výsledkem je menší závislost dítěte na rodičích. V rodinách, které žijí ve městech často tato velkorodinná pouta upadají a mění se tak i ráz výchovy dětí. „*Ve městě se vazby na velkorodinu pozvolna trhají a vytvářejí se předpoklady pro vznik individuálních rodin, v nichž se žebříček hodnot podstatně mění.*“⁶⁶ V těchto rodinách už se tolik neprojevuje lítost z nenarozeného syna a dívky mají v jistých ohledech mnohem větší volnost (studium, práce, možnost mluvit do výběru partnera).

V tradičních velkorodinách se synové považují za velké vítězství a často se mluví o šťastném manželství v závislosti na tom, zda se dvojici narodil syn či dcera. Syn je totiž ve vesnickém prostředí považován za jakousi záruku ekonomické prosperity rodiny, zatímco dcery znamenají starost a potíže, kterých je třeba se co nejdříve „zbavit“, a proto se rodina snaží je provdat jak je to jen možné.

Vztahy v rodině se oproti evropským značně liší. Jak již bylo nastíněno, do výchovy dětí má co mluvit nejen matka, ale celá rodina a proces socializace tedy probíhá jinou cestou než v dalších civilizacích. Dítě je materiálně i citově zajištěno, a to i v nestandardních situacích jako je rozvod nebo dokonce smrt rodičů, války či různé ekonomické a hospodářské krize nebo třeba jen dovolená rodičů. Ve všech těchto případech je zbylá část rodiny stoprocentně připravena se o děti postarat. Z tohoto důvodu v muslimských zemích neznají pojem adopce. Žádné dítě zde nezůstane bezprizorní, a proto ani nevzniká potřeba jakékoliv jiné náhradní péče.

*„Některé studie uvádějí, že v islámských zemích rodiny mnohem snáze překonávají různé tlaky a napětí způsobené neutěšenou hospodářskou situací, citovým ochabnutím partnerů nebo konflikty různého druhu.“*⁶⁷ Rodina v tomto prostředí funguje jako jakýsi regulátor všech rodinných vztahů a vazeb, což rozhodně přispívá ke správnému rozvoji dítěte.

Zajímavé je také sledovat vztahy dětí – sourozenců. Sourozenci, chlapci i dívky, si hrají a vyrůstají spolu, avšak od jistého věku chlapci tíhnou více k otci a děvčata k matce. Díky tomu si chlapci uvědomují svou pozici v rodině a „*není neobvyklé vidět chlapce ve věku*

⁶⁶ KŘÍKAVOVÁ, Adéla, Miloš MENDEL a Zdeněk MÜLLER. *Islám: ideál a skutečnost*. Panorama, 1990. ISBN 8070380128. str. 203

⁶⁷ KŘÍKAVOVÁ, Adéla, Miloš MENDEL a Zdeněk MÜLLER. *Islám: ideál a skutečnost*. Panorama, 1990. ISBN 8070380128., str. 205

devíti či desíti, aby dával příkazy svým starším sestrám, které je bez připomínek rodičů vykonají.“⁶⁸ Dalo by se říci, že naoplátku bratři či bratřenci střeží dívčinu čest (často zneužíváno - zákonem nepostihnutelné). Část těchto povinností se zmenší s provdáním dívky a jejím odchodem do manželova domova.

Bratři mají mezi sebou velmi silné pouto, pomáhají společně otci a jejich vazby se nezpřetrhají ani po svatbě, jelikož zůstávají bydlet v otcově domě, či poblíž. Sestry mají mezi sebou také silná pouta, která se ale díky sňatků často stovky kilometrů daleko od domova neudrží snadno. Přesto se dcera, pokud má ve své nové rodině nějaký problém, může kdykoliv vrátit ke své vlastní rodině, ačkoliv je to pro rodinu starost a přítěž, její rodina má povinnost ji ochránit.

⁶⁸ DAS, Man S. *The Family in the Muslim World*. Print House, 1991. ISBN 8185880018.str. 15

7. Závěrečné porovnání

Základním úkolem této práce bylo porovnat hodnoty rodiny v západoevropské a muslimské civilizaci na konci 20. století. K získání adekvátních informací byla použita jak tištěná odborná literatura, tak internetové zdroje. V těchto zdrojích byly vyhledány a nastudovány informace o zkoumaných hodnotách rodiny – sňatek, manželství, děti a práce ve smyslu, který je uveden v kapitole Vymezení pojmů.

V západoevropské civilizaci se pojem rodina musel přizpůsobit vzniklé společenské situaci a rodina má tedy nový, lépe řečeno více obecný význam. Dnes se pojmem rodina označují dva lidé mající děti, sdílející většinou jednu domácnost. Není tedy nutné, aby pár byl tvořen manželi. V západoevropské společnosti se ale objevuje i rodina tzv. neúplná, tedy jen s jedním rodičem. Rodina na sebe tedy v této společnosti vzala mnoho podob, zároveň ale několik svých funkcí ztratila. Například vznikají stále nové domovy seniorů, protože západoevropská rodina se přestává o své zestárlé členy starat a domovy seniorů tuto funkci přebírají. Dalo by se tedy zjednodušeně říci, že generace se navzájem lehce odčizily a záleží individuálně na každém jedinci, jak bude o vztah se svými bližními pečovat.

Pojmem rodina se v muslimské rodině naopak může označovat velké množství osob. Manželi a dětmi počínaje, praprarodiči a bratrance konče. Tyto velkorodiny žijí často pospolu, vykonávají své povinnosti bok po boku, starají se o všechny své členy domácnosti, dětmi počínaje a staršími konče. V muslimských zemích proto instituce jako kojenecké ústavy či domovy pro seniory nemusí vznikat. Muslimská rodina se o své členy vždy postará, byla by pro ně ostuda tak neučinit. Muslimská rodina tedy oproti západoevropské tvoří více semknutý celek.

Oba typy rodin mají pro objektivního pozorovatele své výhody a nevýhody. Pokud se lehce individualistická západoevropská rodina dostane do svízelné situace, ať už finanční či jakékoliv jiné, je to stát, koho žádá v první řadě o pomoc. V muslimské kultuře je stát až na druhém místě. Nejdříve si totiž rodinní příslušníci vypomohou navzájem, ať už se opět jedná o finanční komplikace, výchovu dětí či péči o seniory. Nevýhodou muslimské rodiny se může zdát právě tato semknutost

rodiny, nutnost spolu dobře vycházet, protože spory s příbuznými nikdy nejsou nic dobrého.

Pokud se budeme zabývat výše uvedenými hodnotami a jejich porovnáním, zjistíme, že všechny čtyři, ač pro obě kultury společné, přikládá jim každá kultura jinou důležitost.

Sňatek je v obou kulturách velmi důležitým krokem v životě dvou lidí. Nicméně větší tradici mají sňatky v muslimské civilizaci. V porovnání se sňatky v západoevropské civilizaci bychom našli rozdílu mnohem více. Například věk při uzavření sňatků; v zemích s muslimskou tradicí se páry berou v mladším věku na rozdíl od dvojic žijících v západní Evropě. Důvody pro celkově pozdější uzavírání sňatků je několik, ale nejčastějšími je touha po ekonomickém zajištění před příchodem dětí, hedonistické potřeby – užít si, cestovat, být alespoň chvíli nezávislý. Hledání důvodů pro dřívější uzavírání sňatků v muslimské civilizaci je trochu více náročné. Je to zřejmě celková potřeba a tradice rodinného zázemí. Je to také dané výchovou, která je orientována právě na role manželky a matky a manžela a otce. Samozřejmě je to v neposlední řadě dané přítomností náboženství, které mimo jiné nepovoluje bližší kontakt muže a ženy, kteří by nebyli řádně oddáni. Manželství je pro tento kontakt potřeba, na rozdíl od západoevropské společnosti, která produkuje stále více nemanželských párů, které spolu žijí tzv. na hromádce či na psí knížku, mají děti a fungují jako rodina, jen bez oddacího listu.

Manželství je přesto nejběžnějším typem soužití v obou kulturách. Liší se však role, které v něm jednotliví členové mají. V muslimské rodině je žena především ženou v domácnosti, matkou a manželkou. Teprve v nedávné době a jen v některých oblastech (velká města) začaly mít ženy i úlohu ekonomickou, přinášející domů peníze. Ve zbývajících případech jsou to mužští členové domácností, kteří zajišťují rodinu ekonomicky a vydávají se každý den do práce.

V západoevropské civilizaci můžeme naopak už od druhé světové války sledovat zvyšující se zájem žen o zaměstnání a ekonomickou nezávislost na manželovi. V dnešní době je tedy běžné, že ženy chodí do práce a vydělávají peníze. To samozřejmě do jisté míry změnilo ráz celého fungování západoevropské rodiny. Pro ženy je náročné pracovat a zároveň se starat o rodinu a domácnost a to je možná jeden z důvodů, proč se odkládá zakládání rodiny. Oproti minulosti se také změnila úloha otce v rodině.

Muži se stále více věnují výchově svým potomkům a dělba práce v domácnostech na mužskou

a ženskou už není tak striktně patrná.

V západoevropské kultuře se možná až příliš často setkáváme s dalším jevem, který je s manželstvím těsně spjat, a to s rozvodem. V západoevropské společnosti je to dnes naprosto běžný jev. Je to následek dnešní doby, kdy lidé často pohrdají mezilidskými vztahy, hledají požitky, a pokud je nenajdou v jednom manželství, společnost dnes toleruje bez mrknutí oka manželství další. Do jisté míry je to také způsobeno i tím, že ženy, mající svou ekonomickou samostatnost, už nezůstávají s manželem jen z finančních důvodů. Odchod z manželství je tedy poměrně jednoduchou záležitostí, která ale nadále ovlivňuje život zaniklé rodiny. Děti postrádají zázemí, jistoty a tyto pocity poznamenávají celý jejich život, třeba právě ochotu k založení své vlastní rodiny.

V muslimské společnosti se s rozvodem setkáme málokdy. Jsou to většinou rodiče, kteří svým dětem vybírají partnery a ne snad, že by byli neomylní, ale rozvodový proces je i díky islámu poněkud složitější, zejména pro ženy. Ty mají jen malou šanci, aby bylo manželství na jejich žádost rozvedeno. Následky pro ženy nejsou zdaleka tak příznivé jako v západoevropské kultuře. Děti většinou zůstávají otci a žena často odchází jen s minimálním majetkem, zato s velkou hanbou.

Důležitost rodiny a jejích hodnot je tedy zřejmě nepatrně vyšší v muslimské civilizaci. Je to dáno historickým vývoje, kdy v tamních přírodních podmínkách byla rodina tím důležitým přístavem pro každého a dodnes to v mnoha muslimských oblastech platí beze změny. Podstatnou úlohu v přístupu k rodině a jejím hodnotám hraje náboženství, na které nelze jako na důvod významnosti rodiny zapomenout.

Západoevropská civilizace nemá na rodinu takové nároky a za tak podstatnou ji na rozdíl od minulosti nepovažuje. Přesto situace není tak pesimistická, jak ukazují některé průzkumy. Jiné statistiky dokazují, že rodina stále tvoří součást lidských životů i v západoevropské kultuře.

8. Závěr

Cílem mé práce bylo získat informace o hodnotách rodiny v západoevropské a muslimské civilizaci a jejich objektivní porovnání. K takto stanovenému cíli jsem přistoupila se záměrem zmínit se nejdříve o kořenech obou civilizací, protože jsem se domnívala, že obě civilizace na těchto kořenech dále staví své hodnoty a jistě ještě nějakou dobu stavět budou.

Zabývala jsem se tedy počátky zkoumaných hodnot, snažila se přicházet na příčiny těchto počátků a zkoumat, do jaké míry tyto hodnoty do dnešní doby přetrvaly. Tímto tématem se zabývala zejména druhá část práce, která pojednávala o zmiňovaných hodnotách a na konci 20. století. Některé závěry byly vyřčeny v samotných podkapitolách, proto je závěrečné porovnání omezeno jen na několik stránek.

Samotný závěr práce lze tedy věnovat konstatování, že na základě sepsané práce a zjištěných faktů, obě kultury pokládají hodnotu samotné rodiny za velmi důležitou a podstatnou v obou společnostech. Nicméně při podrobnějším zabývání se dílčími hodnotami rodiny – manželství, sňatek, práce, děti, byly zjištěny jisté patrné rozdíly mezi oběma civilizacemi. Je to dáno způsobem života a přemýšlením obou kultur, které se vyvíjelo v různém prostředí, ovlivněno různými prvky.

V muslimské kultuře je to samozřejmě islám, který má vliv na celou společnost a její hodnoty. V západní Evropě nemá křesťanství, jako původní náboženství, takovou silnou společenskou úlohu a v dnešní době je spíše jednou z možností jak přistupovat k sobě samému a společnosti. Přesto vliv křesťanství byl v minulosti natolik silný, že jeho působení je stále zjevné, ačkoliv my už si tuto sílu často neuvědomujeme. A právě v závislosti na uvedené „dobrovolnosti“, se kterou se ke křesťanství již více než jedno století přistupuje, je evropská společnost ovlivněna dalšími směry, např. socialismem či individualismem, což způsobuje jisté uvolnění ve společnosti, které v muslimských zemích není tak velké. V západní Evropě se tedy do manželství vstupuje méně a v pozdějším věku. Rodí se zde méně dětí, které jsou vychovávány dle aktuálních trendů. Ženy běžně pracují a muži se podílejí na chodu domácnosti. Rozvodovost je poměrně vysoká a život rodin se tříští mezi pracovní povinnosti, povinnosti kolem domácnosti, přátele, koníčky a další zájmy.

Muslimská rodina se zdá být přeci jen o trochu více orientovaná na samotnou rodinu. Manželství je téměř povinností, stejně jako plození dětí. Rozvodovost není aktuálním tématem v médiích.

Tuto práci snad lze shrnout tím, že obě zkoumané kultury vycházejí ze svých kořenů, které jsou zřejmé více či méně, a to v závislosti na historickém vývoji, což pro obě společnosti mělo a má své výhody a nevýhody.

Přílohy - tabulky

V následující tabulce jsou zachyceny percentuelní hodnoty dokazující, že manželství je ve většině zkoumaných zemí stále převažující formou partnerského soužití.

Tabulka 1: Manželství zůstává nejběžnější formou partnerství mezi páry (věková kategorie 20 – 34let)⁶⁹

země	samostatně žijící lidé	manželské páry	soužití	lidé žijící s rodiči	jiné
Velká Británie	11,4	32,2	22,2	24,7	9,6
Nizozemsko	19,5	29,9	21,9	19,9	8,8
Německo	20,3	33,7	13,6	23,9	8,5
Švýcarsko	20,7	35,2	12,3	21,3	10,5
Lucembursko	18	23,3	11,4	47,2	
Belgie	18,8	22	5,2	54,1	
Francie	19,4	21,3	21,8	37,5	

V následující tabulce jsou uvedena percentuelní data ukazující, že více než polovina zkoumaných zemí nepovažuje za nutné mít děti, měl člověk pocit plnohodnotného života.

Tabulka 2: Člověk musí mít děti, aby považoval svůj život za plnohodnotný⁷⁰

země	velmi souhlasí	souhlasí	neví	nesouhlasí	velmi nesouhlasí
Francie	24,5	28,5	21,5	13,8	11,7
Velká Británie	1,7	9,7	16,3	60,1	12,2
Německo	11,4	27,5	19,7	26,1	15,3
Belgie	11,6	18,7	18,1	22,5	29,1
Nizozemsko	1,5	3,8	6,4	49,8	38,5
Lucembursko	9,6	20,3	22	28,3	19,8

V uvedené tabulce jsou uvedena percentuelní data potvrzující, že ve všech zkoumaných zemí převažuje názor „Oba manželé by se měli podílet na přínosu do rodinného rozpočtu.“

Tabulka 3: Jak manžel, tak manželka by měli přispívat do rodinného rozpočtu.⁷¹

⁶⁹ OECD. *Doing Better for Families* [online]. 2011 [cit. 2012-11-06]. ISBN 978-92-64-09872-5. Dostupné z: <http://www.oecd.org/social/socialpoliciesanddata/doingbetterforfamilies.htm> , Families are changing, str. 24

⁷⁰ L. HALMAN. *The European Values Study: A Third Wave: Source book of the 1999/2000 European Values Study Surveys*. Nizozemsko: EVS, WORC, Tilburg University, 2001. ISBN 90-75001-46-0.

země	velmi souhlasí	souhlasí	nesouhlasí	silně nesouhlasí
Francie	44,7	36,6	13,6	5,1
Velká Británie	15,4	55,1	26,2	3,3
Německo	20,6	53,2	22,3	3,9
Belgie	42,7	31,4	17,2	8,7
Nizozemsko	7,8	27,1	56,6	8,4
Lucembursko	25,8	28,6	32,5	13,2
Dánsko	24,9	43,1	28	4

⁷¹ L. HALMAN. *The European Values Study: A Third Wave: Source book of the 1999/2000 European Values Study Surveys*. Nizozemsko: EVS, WORC, Tilburg University, 2001. ISBN 90-75001-46-0. 46 F

AHMED, Akbar S. *Islam Today: A short introduction to the muslim world*. I.B. Tauris Publishers, 1999. ISBN 1860642578.

DAS, Man S. *The Family in the Muslim World*. Print House, 1991. ISBN 8185880018.

DENNY, Frederick M. *Islám a muslimská obec*. Praha: Prostor, 2003. ISBN 80-7260-088-5.

FROUZOVÁ, Magdaléna. *Závoj a džíny: ženy v islámském světě*. Praha: Vyšehrad, 2005. ISBN 8070217766.

HALÍK, T. *Vzýván i nevzýván*. Praha: Lidové noviny, 2004. ISBN 80-7106-692-3.

HALMAN, L. *The European Values Study: A Third Wave: Source book of the 1999/2000 European Values Study Surveys*. Nizozemsko: EVS, WORC, Tilburg University, 2001. ISBN 90-75001-46-0.

HRBEK, Ivan. *Korán*. Praha: Academia, 2002. ISBN 8073099926.

KEENE, M.: *Světová náboženství*

KROPÁČEK, Luboš. *Blízký východ na přelomu tisíciletí: dynamika přeměn v muslimském susedství*. Praha: Vyšehrad, 1999. ISBN 8070212985.

KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu*. Praha: Vyšehrad, 2003

KŘIKAVOVÁ, Adéla, Miloš MENDEL a Zdeněk MÜLLER. *Islám: ideál a skutečnost*. Panorama, 1990. ISBN 8070380128.

LIPOVETSKY, G. *Éra prázdnoty*. Praha: Prostor, 1998. ISBN 80-85190-74-5.

Malý Encyklopedický slovník A-Ž

MENACHEM M. BRAYER. *The Jewish Woman in Rabbinic Literature: A psychological perspective*. KTAV Publishing House, Inc., 1986. ISBN 0-88125-071-6.

MUZIKÁŘ, Josef, Ivan HRBEK a Zdeněk MÜLLER. *Islám a současnost*. Academia, 1985

RADIMSKÁ, Radka. *Individuum a rodina: teorie soukromého života podle Françoise de Singlyho*. [Http://sreview.soc.cas.cz](http://sreview.soc.cas.cz) [online]. 2003 [cit. 2012-11-06]. Dostupné z: http://sreview.soc.cas.cz/uploads/802f1e4015cdfc644a8b27dd218e80da2032c8bd_503_55radim18.pdf

Sokol, J: Malá filosofie člověka a slovník filosofických pojmů

SOKOL, T. *Člověk a náboženství*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-886-4.

[Http://europeanmission.redcliffe.org](http://europeanmission.redcliffe.org). *Vista, communicating research and innovation on mission in Europe*[online]. 2009 [cit. 2012-11-06]. Dostupné z: <http://europeanmission.redcliffe.org/vista-communicating-research-and-innovation/the-values-of-europe-family-work-society-politics-and-religion/>

The Family and Life in Europe. In: Cardinal LÓPEZ TRUJILLO, Alfonso. [Http://www.vatican.va](http://www.vatican.va) [online]. 2003 [cit. 2012-11-06]. Dostupné z: http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/family/documents/rc_pc_family_doc_20030614_family-europe-trujillo_en.html

OECD. *Doing Better for Families* [online]. 2011 [cit. 2012-11-06]. ISBN 978-92-64-09872-5. Dostupné z: <http://www.oecd.org/social/socialpoliciesanddata/doingbetterforfamilies.htm> , Families are changing